

Симон Юрій Сергійович,

доцент кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
філософських наук, доцент

**ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД
У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ
І ТЕХНІКО-ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Актуальність теми дослідження визначається передусім особливостями сучасного стану філософії права та методології юриспруденції, постмодерної культури загалом, яка в умовах різкого загострення низки глобальних проблем опинилася перед потребою переосмислення методологічних проблем права та держави. Нагальна потреба поглибленого дослідження такого складного соціокультурного феномена, як право, сьогодні змушує правознавців все активніше звертатися до розроблення питань тлумачення у сфері правових понять, з'ясування змісту норм права, вдосконалення та «переформатування» юридичної термінології. Сучасна філософія права пропонує нове вирішення цих питань на засадах обґрунтування методологічних підходів, що має на своїй меті пізнати право та державу на принципово новому рівні. У цьому контексті актуалізується герменевтика як своєрідна спроба переосмислення кризи класичної методології. З цієї точки зору, доцільним є обґрунтування методологічних характеристик герменевтичного підходу, а також критеріїв його категоризації і диференціації, з метою впорядкування сучасного методологічного плюралізму.

Особливої значущості правова герменевтика набуває у контексті оновлення вітчизняного законодавства, узагальнення досвіду нормативного регулювання, створення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізму забезпечення реалізації законів, впровадження різноманітних суспільних реформ. Методологічне розроблення питань правової герменевтики дозволяє інтегрувати різні способи дослідження тлумачення норм права як феномена теоретичного мислення і систематизувати знання про нього.

Стан опрацювання проблеми. До теоретико-методологічних та техніко-юридичних питань тлумачення норм права зверталися зарубіжні та українські дослідники, зокрема Х. Гадамер, Т. Кашаніна, А. Мережко, В. Обухов, І. Онищук,

В. Сальников, Ю. Солонін, В. Суслов, Л. Харитонов, А. Шмагін, І. Шутак та ін. Проте стан вітчизняного наукового доробку в сфері методології застосування герменевтики щодо тлумачення норм права суттєво відстає від сучасних потреб у таких дослідженнях. До найбільш значущих питань сучасної правової герменевтики належить співвідношення тлумачення норм права і правотворчості.

Герменевтичний підхід у правовій сфері ґрунтується на сукупності принципів і методів тлумачення й інтерпретації юридичних текстів, а останні можуть мати форму як нормативно-правових, так і інших правових документів. Цей підхід домінує в аналітичній юриспруденції. Тлумачення права трактують як посередника між загальною та абстрактною нормами і конкретними життєвими ситуаціями, до яких застосовуються ці норми [6, с. 38]. Правова герменевтика, передбачає визначення змісту при встановленні та реалізації норми права, ґрунтоване на знанні онтологічної технології, таких понять, як зміст, двозначність або багатозначність, символ тощо. Герменевтичне тлумачення – це, у вузькому розумінні, тлумачення, що означає інтерпретацію глибинної семантики, тобто символізму, на рівні ідеї, тексту, промови: 1) символізм на рівні ідеї характерний для герменевтики правотворчості – розуміння ідеї права та її втілення в законі; 2) символізм на рівні тексту та мови характерний для герменевтики правозастосовної діяльності. У судовому процесі, наприклад, існує конфлікт різноманітних інтерпретацій того самого положення закону, кваліфікації тієї самої події, тобто відбувається об'єктивація поліфонії значень у конкретному змісті. Норма права є символом, зміст якого повинен бути встановлений. За певним змістом завжди ховається інший, контекстуальний, ситуаційний сенс. Без його адекватного пояснення унеможлиблюється правильне розуміння змісту всієї норми.

Герменевтичний підхід до тлумачення норми права є саме тим дієвим інструментом, за допомогою якого можна вирішити проблему подвійного сенсу. Герменевтика, як «філософська археологія» крім дешифрування буквального смислу тексту, що здійснюється за допомогою лінгвістичного тлумачення, дозволяє розкрити зміст правового контексту. Водночас герменевтичний аналіз тексту охоплює низку обов'язкових процедур, які відображають основні категорії правової герменевтики: застосування, розуміння, тлумачення, юридичний текст і контекст.

Правова герменевтика вивчає проблему поліфонії змістів, коли символ трактують як структуру значення, тобто коли один зміст (первинний) означає одночасно й інший зміст (непрямий, вторинний), що осмислюється через перший. У текстах нормативно-правових актів є чимало символічних понять, що потенційно інтерпретуються. Пошук істинного, об'єктивного змісту норми права – головне призначення її застосовника. Дотримання вимог правової герменевтики забезпечує чіткість формулювань, визначеність та узгодженість мови закону.

Слід підкреслити, що якщо поняття методу науки, методів наукового дослідження достатньо ґрунтовно обговорюється, то розуміння підходу досі залишається практично на рівні методологічних схем. Найбільш розгорнуте обговорення категорії «підхід», її змісту і структури має місце, лише у рамках дослідження системного підходу [3, с. 227]. Хоча у філософії права досить поширене посилання на здійснення досліджень у межах герменевтики тощо. Спеціальних системних досліджень, присвячених аналізу організації регламентно-понятійного простору герменевтичного підходу, так і його методологічним характеристикам, не набули належного поширення.

Методологи науки здійснили багато спроб визначити поняття методологічного підходу. При цьому спостерігається плюралізм інтерпретацій, часто такі поняття, як доктрина (І.Девятко), дослідницька програма (І.Лакатос), методологічний підхід (Л.Ньюман), парадигма (Дж.Ритцер), методологічна позиція (Ю.Яковенко) застосовують як синоніми, позначаючи одне і те саме. Крім того поняття «підхід» або ототожнюється з певною світоглядною позицією, що отримує відображення в дослідженні (І.В. Блауберг, Е.Г. Юдін та ін.), або розуміється як стратегічний принцип чи їх сукупність, або пов'язується з застосуванням набору процедур та прийомів, які виступають формою та умовою реалізації відповідних принципів (О. Петров та ін). А. Ф. Крижанівський характеризує підходи як «...ракурси (в самому широкому розумінні) дослідницького бачення, а отже, і певні мисленні проєкції предмета пізнання, які кристалізують наукову стратегію осягнення права і правових явищ, тобто визначення в загальних рисах вектора і мети наукового дослідження, а також – його основних етапів і складових» [3, с. 23]. Найбільш концептуально вивіреном, на наш погляд, є визначення, яке дає В.Мацкевич: «Про підхід ми можемо говорити тільки тоді, коли означені і обґрунтовані його

принципові відмінності від інших підходів хоча б в одному епістемічному просторі: у парадигмі (онтологічні картини, схеми та описи об'єктів); у синтагмі (способи і методи доведення, аргументації, мова опису, пояснення та розуміння); у прагматиці (цілі, цінності, завдання, приписи, дозволені та заборонені форми вживання елементів синтагми та парадигми)» [1, с. 743]. Отже, парадигма, синтагма та прагматика є ключовими для розрізнення методологічних підходів будь-якої науки, філософія права не є винятком.

Таким чином, поширення методологічного плюралізму в сучасній юриспруденції зумовило пошуки нових засобів осмислення права, а також докорінного переосмислення традиційних. У цьому контексті набуває все більшої значущості аналіз герменевтичного підходу як склад методології сучасної юриспруденції, що виконує низку специфічних функцій, серед яких найбільш важливими є онтологічна, гносеологічна та інтеграційна. В науковій літературі не спостерігається єдності думок стосовно визначення процедури і системи створюючих понять герменевтичного підходу та залишається відкритим питання про їх місце в системі методології сучасних правових досліджень. Необхідно в повному обсязі з'ясувати потенційні евристичні можливості правової герменевтики у розкритті сутності права, а також ціннісно-нормативного право розуміння.

Список використаних джерел

1. Социология: Энциклопедия / Сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. Мн.: Книжный Дом, 2003. 1312 с. – С. 743.
2. Крижанівський А. Ф. Феноменологія правопорядку: поняття, виміри, типологія / ОНЮА. О.: Фенікс, 2006. 193 с.
3. Козлов В.А. Проблемы предмета и методологии общей теории права. Л.: Наука, 1989. 186 с.
4. Оборотов Ю.М. Філософія права і методологія юриспруденції // Проблеми філософії права. 2003. Том I. С. 41–43.
5. Л. Ньютон. Значение методологии: три основных подхода // СОЦИС 1998. N 3. С. 122–134.
6. Онишук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: монографія. Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. 228 с.